

Postępowanie karne

Dowody

Dr hab. Wojciech Jasiński
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Pojęcia podstawowe

„żadne zdarzenie nie przemija bez echa, bez pozostawienia po sobie śladów” M. Cieślak

1. **prawo dowodowe** – zespół norm regulujących zbieranie, utrwalanie i wykorzystywanie dowodów w procesie karnym
2. **postępowanie dowodowe** – ogół czynności procesowych polegających na zbieraniu, utrwalaniu, przeprowadzaniu oraz ocenie dowodów

Istota, cel i środki poznania procesowego

- prawidłowe ustalenie stanu faktycznego jest warunkiem prawidłowego zastosowania normy prawa materialnego
- **istota** - dążenie do wiernego odtworzenia faktów ważnych z punktu widzenia wiązanych z nimi konsekwencji prawnokarnych
- **cel** - uzyskanie faktycznej i prawnej podstawy warunkującej trafność rozstrzygnięcia o przedmiocie postępowania
- **środki** - wyłącznie dowody, chyba że ustawa w tym zakresie przewiduje wyjątki (domniemanie, notoryjność), uzyskane zgodnie z prawem (przynajmniej co do zasady)

Pojęcia podstawowe

Dowód – pojęcie wieloznaczne:

- 1) przebieg rozumowania, wskutek którego otrzymujemy sąd o jakimś stanie rzeczy;
- 2) ostateczny wynik procesu myślowego mający na celu uzyskanie pewnego sądu;
- 3) postępowanie dowodowe, czyli zbieranie, utrwalanie, przeprowadzanie oraz ocena dowodu;

Pojęcia podstawowe

- **źródło dowodowe** – źródło informacji o danym fakcie – człowiek, jego ciało, przedmiot, miejsce
- **środek dowodowy** – informacje płynące z tego źródła np. zeznania, wyjaśnienia, treść dokumentu, właściwości danego przedmiotu, ciała człowieka
- **fakt dowodowy (przedmiot dowodu)** – okoliczność udowodniona dzięki danemu środkowi dowodowemu, a która prowadzi w ramach rozumowania do udowodnienia faktu głównego (popętnienia lub nie przestępstwa)

Przedmiotem dowodu są co do zasady fakty, wyjątkowo prawo (np. obce)

Pojęcia podstawowe

- **źródło dowodowe** – świadek, oskarżony, biegły, ludzkie ciało, rzecz
- **środek dowodowy** – zeznania, wyjaśnienia, opinia, właściwości ludzkiego ciała, rzeczy
- **czynność dowodowa** – przesłuchanie, oględziny, eksperyment procesowy

Pojęcia podstawowe

- **Fakt główny** – okoliczności świadczące o popełnieniu albo niepopelnieniu przestępstwa
- **Fakt uboczny** – okoliczności, na podstawie których można wyciągnąć wnioski na temat faktu głównego
- **Poszlaka** – fakt dowodowy uboczny

Warunki przypisania odpowiedzialności w procesie poszlakowym

- każda z poszlak ma być należycie udowodniona;
- poszlaki tworzą logiczny, spójny łańcuch faktów wzajemnie się niewykluczających;
- wersja zdarzenia oparta na poszlakach wyklucza przyjęcie innej wersji w oparciu o logikę i doświadczenie życiowe.

Rodzaje dowodów

- dowody bezpośrednie – odnoszące się do faktu głównego (znamion przestępstwa)
- dowody pośrednie – odnoszące się do faktu ubocznego (okoliczności pozwalających wnioskować o popełnieniu przestępstwa – np. logowanie się telefonu komórkowego sprawcy w czasie i na obszarze popełnienia przestępstwa, zebranie włosów oskarżonego w miejscu przestępstwa)

Rodzaje dowodów

- **dowody pierwotne** – tzw. dowód z pierwszej ręki – pochodzi od źródła dowodowego, które zetknęło się z udowodnianym faktem bezpośrednio – np. naoczny świadek, oryginał dokumentu
- **dowody pochodne** – dowód z dalszego źródła (np. świadek ze słyszenia, kopia dokumentu, opinia biegłego)

Rodzaje dowodów

- dowody rzeczowe – źródłem osobowym jest materia nieożywiona
- dowody osobowe – źródłem dowodu jest człowiek
- dowody osobowo-rzeczowe - źródłem dowodu jest zarówno materia nieożywiona jak i człowiek (dokument)

Rodzaje dowodów

- **dowody ściste** – dowody, które muszą być przeprowadzone w sposób i w formie wyznaczonej wymogami prawa dowodowego
- **dowody swobodne** – dowody przeprowadzane bez zachowania formalizmu procesowego

Tylko dowody ściste mogą stanowić podstawę orzekania o odpowiedzialności karnej.

Dowody swobodne służą innym kwestiom – np. usprawiedliwienie nieobecności świadka.

Zasady postępowania dowodowego

1) Zasada prawdy materialnej

Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 par. 2 k.p.k.)

- wyjątkowo jednak przepisy prawa karnego procesowego pozwalają wydawać rozstrzygnięcia procesowe na podstawie faktów UPRAWDOPODOBNIONYCH

Zasady postępowania dowodowego

Uprawdopodobnienie jest wymagane przy:

- zatrzymaniu – podejrzenie popełnienia przestępstwa
- przeszukaniu – uzasadnione podstawy do przypuszczania, że osoba lub rzeczy są w miejscu przeszukiwanym
- wszczęciu postępowania przygotowawczego – uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa
- zastosowaniu środka zapobiegawczego – zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo

Zasady postępowania dowodowego

1) Zasada prawdy materialnej

Ułatwienia w dowodzeniu:

1) uprawdopodobnienie

2) notoryjność

Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu

– notoryjność powszechna

Fakty znane z urzędu nie wymagają dowodu

– notoryjność urzędowa,

Należy jednak zwrócić na nie uwagę stron

Nie wyłącza to dowodu przeciwnego

Zasady postępowania dowodowego

1) Zasada prawdy materialnej

Ułatwienia w dowodzeniu

3) Domniemania faktyczne i prawne

prawne wzruszalne (np. domniemanie niewinności)

prawnie niewzruszalne (np. brak obiektywizmu sędziego skutkującego wyłączeniem z mocy prawa – art. 40 k.p.k.)

Zasady postępowania dowodowego

Poznanie prawdy nie następuje za pomocą wszelkich możliwych środków. **Cel w postaci ustalenia przebiegu zdarzenia nie uświęca środków np. stosowania nielegalnych podsłuchów, tortur, niedozwolonego przymusu.**

Ograniczenia w poznaniu prawdy:

- zasada humanitaryzmu i poszanowania praw człowieka,
- zasada praworządności,
- zakazy dowodowe (np. zakaz tortur – art. 171 § 5 k.p.k.),
- obowiązek respektowania prawa oskarżonego do obrony,
- zakaz reformationis in peius,
- prawomocność orzeczeń sądowych,
- immunitety procesowe.

Zasady postępowania dowodowego

2) Zasada bezpośredniości

Dyrektywa, w myśl której organ procesowy powinien zetknąć się ze środkiem i źródłem dowodowym osobiście, a środkiem dowodowym, na którym opiera swoje ustalenia, powinien być przede wszystkim środek dowodowy pierwotny (dowód pierwotny).

Zasadę bezpośredniości można wyinterpretować z art. 92, 410 i 174 k.p.k.

Zasady postępowania dowodowego

2) Zasada bezpośredniości

Zasada bezpośredniości składa się z dwóch dyrektyw:

- 1) Zasada bezpośredniości w znaczeniu formalnym – organ procesowy powinien zetknąć się osobiście ze środkiem i źródłem dowodowym.

Jak podkreśla się w orzecznictwie - Dla oceny wartości dowodu, zwłaszcza osobowego, ważna jest nie tylko treść wypowiedzi, ale także ocena osoby ją wyrażającej, jej właściwości charakteru, zasad, poziomu intelektualnego i moralnego, stanu emocjonalnego w czasie spostrzegania i przesłuchania, zdolności do spostrzegania i zapamiętywania oraz odtwarzania spostrzeżeń

Zasady postępowania dowodowego

2) Zasada bezpośredniości

Zasada bezpośredniości składa się z dwóch dyrektyw:

- 2) Zasada bezpośredniości w znaczeniu materialnym – organ procesowy powinien dokonywać ustaleń przede wszystkim za pomocą dowodów pierwotnych.

Zasady postępowania dowodowego

2) Zasada bezpośredniości

Wyjątki od zasady bezpośredniości:

Nie zawsze możliwe jest spełnienie postulatów wynikających z zasady bezpośredniości. Niekiedy rygorystyczne jej przestrzeganie mogłoby doprowadzić do przewlekłości postępowania. Ponadto ustawodawca pierwszeństwo przyznaje ochronie interesów uczestników postępowania (np. *ochrona małoletnich świadków i pokrzywdzonych*).

Zasady postępowania dowodowego

2) Zasada bezpośredniości

Wyjątki od zasady bezpośredniości:

- 1) dopuszczalne jest ustalenie faktu za pomocą dowodu pochodnego, gdy dowód pierwotny nie istnieje lub nie jest dostępny
- 2) dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu pochodnego, gdy zachodzi potrzeba skontrolowania dowodu pierwotnego
- 3) niektóre dowody są ze swojej istoty dowodami pochodnymi np. opinie biegłych
- 4) dopuszczalny jest dowód pochodny, gdy wymagają tego postulaty szybkości i ekonomii procesu

Zasady postępowania dowodowego

3) Zasada domniemanie niewinności i jej konsekwencje w sferze prawa dowodowego

Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

Zasada o randze konstytucyjnej (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP) oraz unormowana w konwencjach międzynarodowych wiążących Polskę (przede wszystkim art. 6 ust. 2 EKPC)

Zasady postępowania dowodowego

Konsekwencje obowiązywania zasady domniemania niewinności

- 1) **Rozkład ciężaru dowodu** - ciężar dowodu obciąża oskarżyciela (sąd jednak ma obowiązek dowodzenia – art. 366 k.p.k.)
- 2) **Zasada in dubio pro reo (art. 5 par. 2 k.p.k.)**
Wątpliwości, których nie usunięto w postępowaniu dowodowym należy rozstrzygać na korzyść oskarżonego
- 3) **Prawo do nieobciążania się (art. 74 i 175 k.p.k.)**

Zasady postępowania dowodowego

4) Zasada bezstronności

Organy prowadzące postępowanie karne są obowiązane badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego

Adresat: Organy prowadzące postępowanie karne, a także oskarżyciel publiczny, rzecznicy interesu społecznego)

Zasady postępowania dowodowego

5) Zasada swobodnej oceny dowodów

Organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie:

- wszystkich przeprowadzonych dowodów
- ocenianych swobodnie (ale nie dowolnie) z uwzględnieniem:
  - zasad prawidłowego rozumowania
  - wskazań wiedzy
  - wskazań doświadczenia życiowego

Zasady postępowania dowodowego

5) Zasada swobodnej oceny dowodów

W Kodeksie postępowania karnego występuje swobodna i kontrolowana ocena dowodów, ponieważ:

- organ musi wyjaśnić dlaczego oparł się na tych, a nie innych dowodach i nie uznał dowodów przeciwnych (por. art. 424 k.p.k. w odniesieniu do wyroku; przepis stosuje się odpowiednio do uzasadnienia postanowień)
- organ rozpoznający środek odwoławczy kontroluje swobodną ocenę dowodów dokonaną przez organ I instancji

Zasady postępowania dowodowego

5) Zasada swobodnej oceny dowodów

Swobodna ocena dowodów ma charakter oceny aposteriorycznej. Oznacza to, że oceniana jest wartość danego dowodu z perspektywy przydatności do dokonania istotnych w danym procesie ustaleń faktycznych.

Ocenę aposterioryczną należy odróżnić od apriorycznej, której przedmiotem jest ocena dopuszczalności (prawnej) dowodu, a więc ustalenie, czy wykorzystanie danej informacji w procesie karnym jest prawnie dopuszczalne.

Zasady postępowania dowodowego

5) Zasada swobodnej oceny dowodów

Orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące oceny dowodów:

Przekonanie sądu o wiarygodności jednych dowodów i niewiarygodności innych pozostaje pod ochroną art. 7 KPK, jeśli tylko jest poprzedzone ujawnieniem w toku rozprawy głównej całokształtu okoliczności sprawy, stanowi wyraz rozważenia wszystkich okoliczności przemawiających zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego i jest zgodne ze wskazaniami wiedzy oraz doświadczenia życiowego, a nadto zostało wyczerpująco i logicznie uargumentowane w uzasadnieniu wyroku.

Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Karna z 2012-01-26, IV KK 272/11

Inicjatywa dowodowa

Art. 167 § 1 KPK

Dowody przeprowadza się na wniosek stron oraz z urzędu.

Art. 366 § 1 KPK

Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, bacząc, aby zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy.

Wniosek dowodowy

We wniosku dowodowym należy podać:

- oznaczenie dowodu,
- oznaczenie okoliczności, które mają być udowodnione.

Można także określić sposób przeprowadzenia dowodu.

Forma wniosku: **ustna lub pisemna**

Kodeks postępowania karnego zasadniczo nie przewiduje prekluzji dowodowej, a więc ustawowego terminu maksymalnego do wniesienia wniosku dowodowego (por. jednak art. 170 par. 1 pkt 6 i par. 1a oraz art. 452 par. 2 pkt 2 KPK)

Wniosek dowodowy

Oddala się wniosek dowodowy, jeżeli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (zakazują tego przepisy prawa)
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy
- 3) okoliczność, która ma być udowodniona jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy,
- 4) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności,
- 5) dowodu nie da się przeprowadzić,

Wniosek dowodowy

Oddala się wniosek dowodowy, jeżeli:

- 6) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania
- 7) wniosek dowodowy został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona.

Nie można oddalić wniosku dowodowego na podstawie z pkt 6 i 7, jeżeli okoliczność, która ma być udowodniona, ma istotne znaczenie dla ustalenia, czy został popełniony czyn zabroniony, czy stanowi on przestępstwo i jakie, czy czyn zabroniony został popełniony w warunkach recydywy lub czy zachodzą warunki do orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym.

Wniosek dowodowy

Zakaz antycypacji dowodu

Nie można oddalić wniosku dowodowego na tej podstawie, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierza udowodnić.

Forma oddalenia: **POSTANOWIENIE**

Zaskarżalność: **NIEZASKARŻALNE**

Można jednak wniosek ponowić, gdyż oddalenie wniosku dowodowego nie stoi na przeszkodzie późniejszemu dopuszczeniu dowodu, chociażby nie ujawniły się nowe okoliczności.

Zakazy dowodowe

1) Problematyka tzw. zasady swobody dowodzenia

Ustawodawca powinien rozstrzygnąć, w jakim zakresie istnieje swoboda dowodzenia okoliczności istotnych w postępowaniu karnym

- może zabronić dowodzenia w określony sposób
- może nakazać dowodzenie w określony sposób

W polskim procesie karnym nie ma zasadniczo ograniczeń w zakresie źródeł informacji, które w procesie można byłoby wykorzystać. Ustawodawca jednak formalizuje wyraźnie sposób przeprowadzania czynności dowodowych, co powoduje, że swoboda dowodzenia określonych kwestii jest jednak nieco zawężona (np. wymaga przesłuchania świadka zgodnie z k.p.k., zabrania substytuowania jego zeznań za pomocą pisma - art. 174 k.p.k.). O ile więc nie wprowadza się przepisów, które przewidują, że określona osoba nie może być w ogóle źródłem dowodowym, o tyle reglamentuje się np. sposób uzyskania środka dowodowego (zeznań) ze źródła, jakim jest świadek.

Zakazy dowodowe

2) Definicja zakazów dowodowych

Normy prawne zabraniające dowodzenia określonych faktów, sięgania po określone źródła lub środki dowodowe lub przeprowadzania czynności dowodowych w określony sposób.

Zakazy dowodowe

3) Ogólna charakterystyka zakazów dowodowych

- zakazy dowodowe są instytucją ograniczającą swobodę dowodzenia
- zakazy dowodowe ograniczają możliwość dojścia do prawdy
- celem zakazów dowodowych jest ochrona istotnych społecznie wartości
- wartości te mają zazwyczaj charakter zewnętrzny w stosunku do toczącego się postępowania (np. godności człowieka, ochrona prawa do prywatności); dużo rzadziej chodzi o wartości „wewnętrzne” – np. zapewnienie wiarygodności dowodu (tak np. art. 174 k.p.k.)

Zakazy dowodowe

4) Cele wprowadzenia zakazów dowodowych

- Poszanowanie godności jednostki (zakaz stosowania metod wyłączających swobodę wypowiedzi jednostki, prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie)
- Ochrona prywatności jednostki i ochrona jej życia rodzinnego (prawo do odmowy złożenia zeznań, prawo do zwolnienia od zeznawania, zakazy wykorzystania dowodów uzyskanych z wadliwie przeprowadzonego przeszukania)
- Ochrona interesu państwa (zakazy związane z ochroną informacji niejawnych)
- Ochrona wrażliwych informacji (zakaz przesłuchiwanie na okoliczności objęte tajemnicami prawnie chronionymi)
- Ochrona swobody religijnej (zakaz przesłuchania duchownego)

Zakazy dowodowe

4) Cele wprowadzenia zakazów dowodowych

- Zapewnienie wiarygodności dowodów (zakaz substytucji z art. 174 k.p.k., do pewnego stopnia celowi temu służą także zakazy ograniczania swobody wypowiedzi przesłuchiwanego – art. 171 par. 5 i 7 k.p.k., należy jednak pamiętać, że nie jest to główny cel takich zakazów)

Zakazy dowodowe

5) Podziały zakazów dowodowych

Kryterium możliwości dowodzenia określonych faktów (odnosi się to tego, czy określona okoliczność może być w ogóle przedmiotem dowodzenia)

- ❖ Zakazy zupełne (dana okoliczność nie może być dowodzona, np. przebieg narady i głosowania)
- ❖ Zakazy niezupełne (dana okoliczność może być dowodzona, ale nie za pomocą wszystkich dostępnych źródeł i środków)

Zakazy dowodowe

5) Podziały zakazów dowodowych

Kryterium możliwości uchylenia zakazu dowodzenia w określony sposób (termin uchylenie należy rozumieć szeroko jako wszelką możliwość uchylenia, np. zgodnego z wolą danego źródła dowodowego, uzależnionego od decyzji innego podmiotu, etc.)

- ❖ Zakazy bezwzględne (nie mogą być w żaden sposób uchylone, np. zakaz przesłuchania dziennikarza na okoliczności wskazane w art. 180 par. 3 k.p.k. - z wyłączeniem okoliczności wskazanych w art. 180 par. 4 k.p.k.)
- ❖ Zakazy względne (mogą zostać uchylone – np. zwolnienie z tajemnicy zawodowej, decyzja świadka mogącego odmówić zeznań o zeznawaniu).

Zakazy dowodowe

5) Podziały zakazów dowodowych

Kryterium elementu procesu dowodzenia, którego zakaz dotyczy

- ❖ Zakazy dotyczące dowodzenia określonych okoliczności (wykazania określonej tezy dowodowej)
- ❖ Zakazy dotyczące dowodzenia za pomocą określonego źródła dowodowego
- ❖ Zakazy dotyczące dowodzenia za pomocą określonego środka dowodowego
- ❖ Zakazy dotyczące stosowania określonych metod (sposobów) dowodzenia (dokonywania czynności dowodowych)

Zakazy dowodowe

5) Podziały zakazów dowodowych

Zakazy wykorzystania dowodu

- W literaturze procesu karnego wyróżnia się również kategorię zakazów wykorzystania dowodu. Zakazy dowodowe generalnie dotyczą etapu gromadzenia materiału dowodowego oraz wprowadzania i przeprowadzenia dowodu przed organem procesowym. Problemem może się jednak w praktyce okazać sytuacja, której dowód został wbrew zakazowi zgromadzony i wprowadzony do procesu (przeprowadzony). W takich okolicznościach należy ustalić, czy możliwe jest jego wykorzystanie jako podstawy do ustalenia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Zakazy dowodowe

5) Podziały zakazów dowodowych

Zakazy wykorzystania dowodu

- ❑ Zakazy wykorzystania dowodu są niekiedy regulowane przez ustawodawcę. Przykładem jest art. 171 par. 7 k.p.k., który stanowi, że wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w art. 171 § 5 k.p.k. nie mogą stanowić dowodu. Innym przykładem jest zakaz z art. 186 par. 1 k.p.k., który przewiduje, że poprzednio złożone zeznanie osoby, która odmówiła złożenia zeznań na mocy art. 182 k.p.k. nie może służyć za dowód ani być odtworzone.

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe zupełne

- ❖ zakaz ponownego dowodzenia przestępstwa już prawomocnie osądzonego i popełnionego przez oskarżonego
- ❖ zakaz dowodzenia prawa lub innego stosunku prawnego wbrew ustaleniom konstytucyjnego orzeczenia innego sądu - art. 8 § 2 k.p.k.
- ❖ zakaz dowodzenia przebiegu narady i głosowania - art. 108 § 1 k.p.k.

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe zupełne

- ❖ zakaz dowodzenia treści zeznań złożonych przez świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań (art. 182 k.p.k.) lub został zwolniony z obowiązku złożenia ich na jego wniosek (art. 185 k.p.k.) – art. 186 § 1 k.p.k. w części stanowiącej o zakazie odtwarzania złożonego wcześniej zeznania)
- ❖ zakaz z art. 199 k.p.k. przewidujący, że złożone wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, nie mogą stanowić dowodu. Kwestia kwalifikacji tego zakazu budzi kontrowersje w doktrynie, ale sposób jego ujęcia przemawia za tym, że ma on charakter zupełny (jest niezależny od źródła za pomocą którego chcemy dowodzić oświadczeń, o których mowa w art. 199 k.p.k., np. za pomocą zeznań osoby postronnej)

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne

- ❖ zakaz przesłuchiwania jako świadka obrońcy lub adwokata działającego na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. co do faktów, których się dowiedział udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę - art. 178 pkt 1 k.p.k.
- ❖ zakaz przesłuchiwania jako świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się podczas spowiedzi - art. 178 pkt 2 k.p.k.
- ❖ zakaz przesłuchania mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 Kodeksu karnego.

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne

- ❖ zakaz powołania jako biegłych określonych osób oraz zakaz wykorzystania opinii złożonej przez te osoby - art. 196 § 1 i 2 k.p.k.
- ❖ zakaz przesłuchiwania osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego, jako świadków na okoliczność przyznania się osoby z zaburzeniami psychicznymi do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary - art. 52 ust. 1 i 2 ustawy z 19.08.1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne

W tej grupie zakazów dowodowych można także wskazać zakazy dotyczące sposobu przeprowadzenia określonych dowodów

- ❖ zakaz stosowania metod przesłuchania wymienionym w art. 171 § 5 k.p.k.
- ❖ zakaz zastępowania dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub z zeznań świadka treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych – art. 174 k.p.k.

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne

W tej grupie dowodów można także wskazać zakazy wykorzystania określonych dowodów:

- ❖ zakaz wykorzystywania w postępowaniu przeciwko oskarżonemu zeznań, które złożył wcześniej on jako świadek
- ❖ zakaz wykorzystania wyjaśnień oraz oświadczeń złożonych w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskanych wbrew zakazom wymienionym w art. 171 § 5 k.p.k. – art. 171 § 7 k.p.k.
- ❖ zakaz wykorzystania jako dowodu wcześniejszych zeznań osoby, która odmówiła złożenia zeznań albo zwolniono ją z zeznawania (art. 186 par. 1 k.p.k.)
- ❖ zakaz wykorzystania dokumentów objętych tajemnicami prawnie chronionymi (art. 226 k.p.k. w zw. z art. 178 i 178a k.p.k.)
- ❖ zakaz wykorzystania dowodu z wyjaśnień osoby, która nie otrzymała statusu świadka koronnego (art. 6 ustawy o świadku koronnym)

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne

Kwestią kontrowersyjną w doktrynie są zakazy wykorzystania dowodów, które zostały uzyskane z naruszeniem przepisów o gromadzeniu dowodów (np. naruszeniem przepisów o przeszukaniu, kontroli i utrwalaniu rozmów). Należy przyjąć, że jeżeli naruszone zostają unormowania gwarancyjne określające ramy sięgania po te środki przez organy procesowe (np. organy wykroczą poza dopuszczalny zakres dopuszczalności przeprowadzenia podsłuchu), to, pomimo braku wyrażenia takiego zakazu wprost, nie będzie można wykorzystać tak zebranego dowodu. Szerzej por. slajdy dotyczące nielegalnie uzyskanych dowodów.

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne względne

- ❖ zakaz przesłuchiwanie świadka, który skorzystał z prawa do odmowy zeznań - art. 182 § 1 k.p.k.
- ❖ zakaz przesłuchania świadka na okoliczności obciążające (art. 183 k.p.k.)
- ❖ zakaz przesłuchiwanie świadka, który złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania, gdyż pozostaje on w szczególnie bliskim stosunku osobistym z oskarżonym i którego organ procesowy zwolnił z takiego obowiązku - art. 185 k.p.k.
- ❖ zakaz przesłuchania osób obowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”
- ❖ Zakaz przesłuchania osób obowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne” lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji

Zakazy dowodowe

Zakazy dowodowe niezupełne względne

- ❖ zakaz poddania oględzinom pokrzywdzonego, który odmówił zeznań lub został z nich zwolniony (art. 192 par. 3 k.p.k.)
- ❖ zakaz przesłuchiwania i powoływania na biegłych osób objętych immunitetem dyplomatycznym i konsularnym – art. 581 i 582 k.p.k.

Zakazy wykorzystania dowodów o charakterze niezupełnym względnym:

- ❖ zakaz wykorzystania dokumentów objętych tajemnicami prawnie chronionymi (art. 226 k.p.k. w zw. z art. 179-180 k.p.k.)

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

Nielegalnie uzyskany dowód może być rozumiany różnorodnie, gdyż naruszenie przepisów może odnosić się do każdego etapu procesu dowodzenia w postępowaniu karnym, a nawet do etapów wcześniejszych (np. w toku pozyskiwania informacji poza procesem).

Naruszenie prawa może polegać na naruszeniu prawa procesowego (przede wszystkim norm k.p.k.), naruszenia prawa karnego materialnego czy naruszenia innych gałęzi prawa (np. naruszenia ustawy o Policji w zakresie podsłuchu pozaprocesowego, którego wyniki mogą być wprowadzone do procesu karnego). Może to zatem być np. dowód uzyskany z naruszeniem przepisów prawa albo dowód przeprowadzony z naruszeniem przepisów prawa.

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

- ❖ Konsekwencje procesowe nielegalnego uzyskania dowodu nie zawsze są takie same (zależy to od charakteru i wagi naruszenia prawa jakie miało miejsce)
- ❖ Najpoważniejszą konsekwencją jest niemożność wykorzystania nielegalnie uzyskanego dowodu. To kiedy taka konsekwencja zachodzi jest w wielu przypadkach zagadnieniem skomplikowanym i problematycznym.
- ❖ Dowód uzyskany nielegalnie może mieć charakter bezpośredni albo pośredni (te ostatnie nazywane są **owocami zatrutego drzewa** – np. w wyniku wymuszonych wyjaśnień oskarżonego udało się zatrzymać dowody rzeczowe obciążające go).

Standardy europejskie

- ❖ Kwestia statusu procesowego określonych źródeł lub środków dowodowych nie została wprost unormowana w art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, a w konsekwencji rozstrzygnięcie tej materii jest domeną ustawodawstwa oraz organów krajowych stosujących prawo. Rolą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie jest ani abstrakcyjna, ani też konkretna ocena krajowego ustawodawstwa oraz sposobu jego stosowania przez organy wymiaru sprawiedliwości.
- ❖ Zadaniem Trybunału jest ustalenie, czy w sprawie prezeń rozpatrywanej doszło do naruszenia któregoś z praw lub wolności konwencyjnych. Trybunał podkreśla, że ocenia postępowanie przed organami krajowymi traktowane jako całość, włączając w to sposób zbierania dowodów, i ustala czy było ono rzetelne, a więc odpowiadało wymogom uregulowanym w art. 6 EKPC.

Standardy europejskie

- ❖ Trybunał strasburski ocenia zatem na ile dopuszczenie dowodu uzyskanego nielegalnie powoduje, że proces karny jako całość był nierzetelny.

Bez względu na okoliczności narusza wymóg rzetelności proceduralnej z art. 6 ust. 1 EKPC:

- dopuszczenie dowodów osobowych uzyskanych bezpośrednio w wyniku tortur albo niehumanitarnego lub poniżającego traktowania
- dopuszczenie dowodów rzeczowych uzyskanych bezpośrednio w wyniku tortur
- dopuszczenie dowodu uzyskanego w wyniku niedopuszczalnej prowokacji policji, która polega na nakłonieniu do popełnienia przestępstwa

Standardy europejskie

W zależności od okoliczności sprawy może naruszać wymóg rzetelności proceduralnej z art. 6 ust. 1 EKPC:

- dopuszczenie dowodów rzeczowych uzyskanych bezpośrednio z naruszeniem zakazu niehumanitarnego traktowania
- dopuszczenie dowodów uzyskanych pośrednio z naruszeniem zakazu tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania
- dopuszczenie dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa do prywatności (np. w drodze przeszukania)
- dopuszczenie dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa dostępu do obrońcy gwarantowanego w art. 6 ust. 3 lit. c EKPC
- dopuszczenie dowodu uzyskanego z naruszeniem prawa do nieobciążania się

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

- ❖ W polskim procesie karnym niemożność wykorzystania dowodu uzyskanego nielegalnie jest tylko częściowo wprost uregulowana.
- ❖ Dwie regulacje mają charakter szczegółowy (odnoszą się do określonej kategorii dowodów):
  - 1) art. 171 par. 7 k.p.k. – dowody uzyskane z naruszeniem swobody wypowiedzi w toku przesłuchania
  - 2) art. 16 par. 1 k.p.k. – niedopuszczalne są dowody uzyskane z naruszeniem prawa do informacji w procesie karnym, jeżeli miałyby to wywołać negatywne konsekwencje dla osoby niepouczonej

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

- ❖ Jedna regulacja normatywna ma charakter bardziej ogólny - **art. 168a k.p.k.**
- ❖ Odnosi się ona do :
  - dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania karnego
  - dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego

Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

❖ Art. 168a k.p.k.

Ustanawia on:

1) regułę dowodową zakazującą uznania dowodu za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k.

2) zakaz dowodowy bezwzględny odnoszący się do sytuacji uzyskania dowodu w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

❖ Art. 168a k.p.k.

Przepis ten ustanawia regułę dowodową zakazującą uznania dowodu za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k.

Oznacza to, że każdy dowód uzyskany w tak opisany sposób jest dopuszczalny, gdy za jego niedopuszczalnością nie przemawia inny argument niż samo naruszenie prawa (procesowego albo karnego materialnego). Takim argumentem może być zwłaszcza wzgląd na unormowania o charakterze ponadustawowym. Tytułem przykładu wskazać można na mającą konstytucyjne zakorzenienie zasadę prawa do obrony w przypadku zakazu przesłuchania obrońcy na okoliczności wskazane w art. 178 pkt 1 k.p.k. Naruszenie zatem tego zakazu i uzyskanie informacji objętych tajemniczą obrończą nie pozwala na ich wykorzystanie w procesie.

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

Art. 168a k.p.k. nie może stanowić podstawy prawnej przeprowadzenia dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, jeżeli przeprowadzenie takiego dowodu czyniłoby proces nierzetelnym w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2019 r., IV KK 328/18, OSNKW 2019/8/46

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

❖ Art. 168a k.p.k.

Z przepisu art. 168a k.p.k. wynika także, że niezależnie od okoliczności niedopuszczalny jest dowód uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności (oba te warunki muszą być spełnione łącznie).

O jego niedopuszczalności decyduje sam fakt zaktualizowania się naruszenia prawa określonego w omawianym przepisie.

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

- ❖ W innych sytuacjach niż wprost uregulowane w k.p.k. zagadnienie dopuszczalności dowodów uzyskanych nielegalnie jest kontrowersyjne (rozbieżności w ocenach pojawiają się zarówno w doktrynie jak i orzecznictwie).
- ❖ Należy jednak wskazać na kilka zasadniczych kwestii w tym zakresie:
  - 1) naruszenie zakazu dowodzenia określonych faktów oraz naruszenie zakazu dowodowego bezwzględnego i pozyskanie w ten sposób dowodu sprawia, że dowód ten nie może być wykorzystany w procesie (decyduje o tym waga wartości, które wyłączają możliwość zastosowania do takiego przypadku art. 168a k.p.k.)

Status nielegalnie uzyskanych dowodów

2) naruszenie zakazów dowodowych o charakterze względnym w większości wypadków możliwe jest do konwalidowania (np. uzyskanie zwolnienia z tajemnicy *post factum*). Reguła ta jednak nie ma zastosowania do art. 180 par. 2 k.p.k., który stanowi o zakazie przesłuchania bez zwolnienia (choć kwestia ta jest kontrowersyjna).

3) w orzecznictwie sądowym ukształtowała się jednolita linia orzecznicza wskazująca, że niedochowanie legalności warunków zastosowania czynności operacyjno-rozpoznawcze (np. podsłuch, zakup kontrolowany, itp.) uregulowanych w ustawie o Policji (a także ustawach o ABW, CBA, itp.) skutkuje niedopuszczalnością wprowadzenia zgromadzonych w ich trakcie materiałów do procesu karnego.

Nielegalnie uzyskane dowody

„niezachowanie określonych w art. 19a ustawy o Policji ustawowych warunków dopuszczalności przeprowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, uniemożliwia wykorzystanie uzyskanego w ich trakcie materiału dowodowego w procesie karnym”

Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z 2010-11-30, III KK 152/10

Nielegalnie uzyskane dowody

- 4) W przypadku pozytywnie wyrażonych w ustawie warunków legalności czynności dowodowych (niewyrażonych w formie zakazu dowodowego) sytuacja jest dużo bardziej złożona niż w odniesieniu do zakazów dowodowych. Wiąże się to z różnorodnością owych wymogów. Uogólniając sposób podejścia do naruszeń prawa we wskazanej sferze, należy zauważyć, że w pierwszej kolejności trzeba zweryfikować, czy nie reguluje tego przepis szczególny (przykładem takiego przepisu jest art. 237 par. 2 k.p.k.).

Nielegalnie uzyskane dowody

- 4) Następnie należy zweryfikować dane naruszenie prawa przez pryzmat art. 168a k.p.k. Dowód uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania będzie zatem dopuszczalny, jeżeli naruszenie to jest **wyłączną racją przemawiającą za jego niedopuszczeniem**. Jeżeli zaś obok samego faktu naruszenia prawa procesowego można wskazać na inne argumenty (np. odwołanie do praw i wolności jednostki czy fundamentalnych dla danego porządku prawnego zasad), które przemawiają za dyskwalifikacją dowodu, to dowód należy uznać za niedopuszczalny.